

“Deli ve Dâhi” Filminin Psikiyatrinin Tarihi ve Psikiyatrik Tedaviler Çerçevesinde Değerlendirilmesi

Evaluation of the Movie “The Professor and the Madman” in the Framework of the History of Psychiatry and Psychiatric Treatments

© Eda Mert¹, © Hülya Arslantaş¹

¹Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın

ÖZ

Tarih öncesi dönemlerde insanlar ruhsal hastalıkların doğaüstü güçlerden kaynaklandığını düşünmüşlerdir. Bu nedenle tarihsel süreçte ruhsal hastalıkların “tedavi” edilmesi gereken hastalıklar olduğu görüşünün kabul edilmesi gecikmiştir. Bilimsel yaklaşımların gelişmemiş olduğu bu dönemlerde ruhsal bozukluğu olanlar “suçlu”, “günahkâr”, “deli” gibi sıfatlarla damgalanmışlardır. Bu hastalara yönelik yaklaşımın bilimsel temellere dayandırılması ise on dokuzuncu yüzyılın ortalarından önce mümkün olamamıştır. Geçmişte ruhsal bozukluğu olanlara yönelik olumsuz yaklaşımların aksine günümüzde psikiyatri eğitimi, hasta-terapist iletişimi, psikososyal girişimler gibi konuların önem kazandığı ve bu konuların somutlaştırılması bağlamında sinema filmlerinin kullanılabilir araçlardan biri olduğu görülmektedir. Filmlerde somutlaştırıldığı hali ile geçmişte psikiyatri alanındaki uygulamaların irdelenmesinin, gerek ruh sağlığı profesyonellerine yönelik verilecek eğitimler gerekse toplumun ruhsal bozukluğu olan bireylere yönelik tutumlar konusunda bilgilenesini sağlamak açısından geçmiş ve günümüz arasındaki farkı görebilmek konusunda yarar sağlayacağı düşünülmektedir. Nitekim geçmişteki başarısız yaklaşım ve uygulamaların farkında olmamak, benzer başarısızlıkların yeniden yaşanmasına neden olabilir. Bu bağlamda geçmişte psikiyatri alanındaki yaklaşım ve uygulamaların filmde somutlaştırıldıkları şekli ile sunulduğu bu derlemede “The Professor and The Madman (Deli ve Dâhi)” filminin psikiyatrinin tarihi ve psikiyatrik tedaviler yönünden literatür bilgileri ışığında irdelenmesi amaçlanmıştır. Bu sayede günümüzdeki psikiyatrik uygulama ve görüşlerin ruhsal bozukluğu olan bireylerin lehine daha fazla geliştirebileceği düşünülmektedir. Bu açıdan filmin ruh sağlığı alanındaki sağlık profesyonellerine ve bu alanda öğrenim gören öğrencilere önerilmesi tavsiye edilmektedir.

Anahtar sözcükler: Psikiyatri tarihi, psikiyatrik tedavi, Deli ve Dâhi (2019)

ABSTRACT

In prehistoric times, people thought that mental illnesses were caused by supernatural forces. For this reason, it is long overdue to accept the view that mental illnesses are diseases that need to be “treated” in the historical process. During these periods, when scientific approaches were not developed, those with mental disorders were branded with adjectives such as “guilty”, “sinful”, “mad”. Basing the approach to these patients on scientific foundations was not possible before the middle of the nineteenth century. In contrast to the negative approaches to those with mental disorders in the past, it is seen that issues such as psychiatric education, patient-therapist communication, psychosocial initiatives are becoming important today and motion pictures are one of the tools that can be used in the context of embodying these issues. It is thought that examining the practices in the field of psychiatry in the past, as embodied in the movies, will be beneficial in terms of seeing the difference between the past and the present in terms of training to be given to mental health professionals and informing the society about attitudes towards individuals with mental disorders. As a matter of fact, ignorance of unsuccessful approaches and practices in the past may cause similar failures to be experienced again. In this context, in this review, in which the approaches and practices in the field of psychiatry in the past are presented as they are embodied in the film, it is aimed to examine the movie “The Professor and The Madman” in the light of literature information in terms of the history of psychiatry and psychiatric treatments. In this way, it is thought that today’s psychiatric practices and opinions can be developed more in favor of individuals with mental disorders. In this respect, it is suggested that the film be recommended to health professionals in the field of mental health and students studying in this field.

Keywords: History of psychiatry, psychiatric therapeutic, The Professor and the Madman (2019)

Giriş

Ruhsal hastalıklar insanlığın varoluşu ile birlikte ortaya çıkmasına rağmen “tedavi” edilmesi gereken hastalıklar olduğu görüşünün kabul edilmesi hayli gecikmiştir (Nesipoğlu 2015a). Çünkü geçmişte ruhsal hastalıkların temelinde doğaüstü nedenlerin bulunduğu inanılmıştır (Gözütok 2019). Bilimsel yaklaşımların gelişmiş olduğu bu dönemlerde ruhsal bozukluğu olanlar, dönemin toplum kurallarına aykırı davranış gösterdikleri için “suçlu”, “günahkâr”, “deli” gibi sıfatlarla damgalanmışlardır (Nesipoğlu 2015b). Bu nedenlerle “ıslah edilmek” (Nesipoğlu 2015a), “günahlarının bedelini ödemek” (Mercan 2019) ve toplumu “normalden sapmış” kişilerden korumak amacıyla tecrit edilme, yakılma, zincire vurulma ve depo hastanelerde zorla tutulma gibi uygulamalara maruz bırakılmışlardır (Nesipoğlu 2015a, Abay ve Gölgeçen 2018). Kılıçbay (1993), “Deliliğin Tarihi” adlı eseri sunduğu yazıda Foucault’un eleştirdiği bu durumu şöyle ifade etmektedir: *“Akıl bozukluğu, tanımı gereği toplumun zıddıdır; yani akli ve dolayısıyla toplumu tehdit eden unsurdur. O halde kapatılması gerekir ve bu kapatma, hasta statüsü verilerek yapılmalıdır. Çünkü hasta statüsü vermek, delinin ıslah edilebileceği anlamına gelmektedir.”* Bu hastalara yaklaşımın bilimsel temellere dayandırılması ise 19. yüzyılın ortalarından önce mümkün olamamıştır (Nesipoğlu 2015a).

Geçmişte ruhsal bozukluğu olanlara yönelik olumsuz yaklaşımların (Öztürk ve Uluşahin 2011, Nesipoğlu 2015a, Videbeck 2017) aksine günümüzde psikiyatri eğitimi (Başar 2019), terapötik ortam sağlanması (Öztürk 2018), hasta-terapist iletişimi (Gülüm 2015), psikososyal girişimler (Bekiroğlu ve Attepe Özden 2021), etik (Arslantaş 2015, Arslantaş 2018, Baysan Arabacı ve Mutlu 2018) gibi konuların önem kazandığı ve bu konuların somutlaştırılması (Bhugra 2003) bağlamında sinema filmlerinin kullanılabilir araçlardan biri olduğu görülmektedir (Dave ve Tandon 2011, Gramaglia ve ark. 2013, Terzioğlu ve ark. 2017). Sinema filmleri izleyici üzerinde duygusal tepki oluşturma, empati yapmayı öğretme gibi potansiyellere sahiptir ve bu yönüyle farkındalığı artırmada kullanılan araçlardan biri olduğu belirtilmektedir (Kağnıcı 2015). Ayrıca yaşanan olayların görsel hale getirilmesi açısından da yarar sağlamaktadır. Kitlelere ulaşma yeteneğine sahip alanlardan biri olan sinemanın insanlar üzerindeki etkisi yadsınamaz (Atasoy 2013). Bu noktada filmlerin vermek istediği mesajlar kadar onları izleyen insanların farklı yaklaşımları da önem kazanmaktadır. Alan yazında filmler üzerinden çeşitli ruhsal bozuklukların değerlendirildiği (Sönmezsoy 2016, Kurt 2020), psikolojik kavramların incelendiği (Becerikli ve Boz 2019), ruh sağlığı alanına ilişkin kuramların açıklandığı (Bozkurt Avcı 2016, Gül ve ark. 2021) ve psikiyatri hemşireliği rolünün ele alındığı (Temel 2021) çalışmalar mevcuttur. Ancak psikiyatrinin tarihi ve geçmişte ruh sağlığı uygulamalarına yönelik filmlerin incelendiği herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu bağlamda sinema filminde somutlaştırıldığı hali ile geçmişte psikiyatri alanındaki uygulamaların irdelenmesinin, gerek ruh sağlığı profesyonellerine yönelik verilecek eğitimler gerekse toplumun ruhsal bozukluğu olan bireylere yönelik tutumlar konusunda

bilgilenmesini sağlamak açısından geçmiş ve günümüz arasındaki farkı görebilmek konusunda yarar sağlayacağı düşünülmektedir. Nitekim geçmişteki başarısız yaklaşımları bilmemek ya da görmezden gelmek, benzer yaklaşımların tekrar tekrar ortaya çıkmasına ve bunun kısır bir döngü haline gelmesine neden olabilmektedir. Oysa geçmişi bilmek günümüzü anlamaya yardımcı olacaktır (Baysan Arabacı ve Mutlu 2018).

Tarihsel Süreçte Psikiyatrik Hastalıklara Yaklaşımlar

Tarih öncesi dönemlerde insanlar sebebini anlayamadıkları başka hastalıklar gibi ruhsal hastalıkların da doğaüstü güçlerden kaynaklandığını düşünmüşlerdir (Nesipoğlu 2015b). Eski Yunan ve Roma’da ise toplumun ruhsal hastalıklara yönelik tutumları olumsuz önyargılar şeklinde olmuş, ruhsal bozukluğu olan hastalardan korkulmuş ve bu hastalar genellikle evlerinde kapalı tutulmuşlardır (Bilici ve ark. 2013). Bu görüşten farklı olarak ruhsal hastalıkların ‘beyin’ hastalığı olduğunu ifade eden Hipokrat (M.Ö. 460-370) (Bozan 2019), hastalıkları şikâyet ve belirtilerine göre gruplandırmış, ilaç tedavisi, kan alma, perhiz ve psikoterapiye benzer tedavi yöntemleri kullanmıştır (Öztürk 2016). Bunun yanı sıra dönemin hekim ve filozofları depresyon, melankoli gibi ruhsal bozuklukları tanımlamışlar (Güven 2021), müzikle tedavi gibi yöntemler uygulamışlardır (Birkan 2014).

Orta Çağ’da baskın olan din (Hatunoğlu 2019) ise tarih öncesi dönemlerde olduğu gibi hastalıkları teolojik temellere dayandırmıştır (Nesipoğlu 2015b). Kiliseler ruhsal bozukluğu olan kişilerin Tanrıdan uzaklaştıkları için cezalandırıldıklarını, ruhlarının şeytanla iş birliği yaptığını ifade etmişler (Nesipoğlu 2015b) ve onları şeytanın yakaladığı bir büyücü olarak görmüşlerdir (Öztürk ve Uluşahin 2011, Videbeck 2017). Bu nedenle ıslah ettikleri gerekçesiyle ruhsal hastalara ağır işkenceler yapmışlardır (Nesipoğlu 2015b). Islah olmayan hastaları ise kapalı tuttıkları yerlerde aç bırakarak ya da diri diri yakarak (Öztürk ve Uluşahin 2011) ölüme mahkum etmişlerdir (Nesipoğlu 2015a). Orta Çağ’da genel olarak hastaların toplumdan tamamıyla dışlandığı ve yaşamlarını yerleşim yerlerinden uzakta sürdürmelerine izin verildiği, bazı hastaların ise şeytanın kontrolünde olduğu kabul edilerek Engizisyon mahkemeleri tarafından yakıldığı görülmektedir (Foucault 2006, Alataş ve ark. 2009). Ancak bu dönemlerde İslamiyet etkisinde olan yerlerde ruhsal hastalara hoşgörüyle yaklaşmıştır. Bu yaklaşımın nedenini ruhsal bozukluğu olan kişilerin Tanrı tarafından özel niteliklerle donatılmış bireyler olduğu inancı oluşturmaktadır (Bozan 2019). On yedinci yüzyıla gelindiğinde ruhsal hastaların önceden hapisane olan yapılarda tutulmaya başlandığı ve buralarda vahşi hayvanlara yapıldığı gibi muamelelere maruz bırakıldıkları görülmektedir (Bozan 2019). Ruhsal hastalar toplum içinde kabul edilmeyen gruplardan biri haline getirilerek tedavi edilmekten uzakta ve damgalama, ayrımcılık gibi tutumlarla karşı karşıya bırakılmışlardır.

On sekizinci yüzyıla dek ruhsal hastaların tedavi edilemeyeceği kabul edilmiştir. Hastalar yerleşim yerlerinden uzağa kurulan 1500-2000 yataklı büyük akıl hastanelerine kapatılmışlardır

(Alataş ve ark. 2009). Normal vatandaşlar tarafından bu hastanelere kapatılan 'akılsız deliler' daha sonra da özel ruh sağlığı kliniklerinde hapsedilmeye başlanmıştır. Bu durum psikiyatride, toplum ve devlet adına 'akılsız deliler'i kliniklere kapatma ve tedavi etme yetkisinin verilmesiyle doğrudan ilişkilidir (Foucault 2006).

Tarihsel süreçte psikiyatrinin, diğer temel ve klinik bilimlerdeki ilerlemelere oranla daha geç gelişme gösterdiği görülmektedir. 19. yüzyıl psikiyatri alanında ruhsal hastalıkların etiyojisi, patogenezi ve tedavi yöntemleri bağlamında ilk gelişmelerin gündeme geldiği, delilik yerine akıl hastalığı, insanlık dışı uygulamalar yerine ahlaki tedavi kavramlarının kullanılmaya başlandığı (Ekmekçi 2018) ve uğraş tedavilerinin gündeme geldiği (Paterson 2008) bir dönem olma özelliği taşımaktadır. Bu dönemde özellikle Avrupa'da ruh sağlığı alanında yaşanan gelişmeler, psikiyatrinin bilimsel olarak ilerlemesi açısından Orta Çağ karanlığı ve 20. yüzyıl aydınlanması arasında köprü oluşturmuştur (Alataş ve ark. 2009, Ekmekçi 2018). Bu dönemde ruh sağlığı alanında en belirgin gelişmelerin yaşandığı ülkeler Fransa, Almanya ve İngiltere olmuştur (Ekmekçi 2018).

Fransa'da Ruhsal Bozukluğu Olan Hastalara Yaklaşımlar

yüzyılda ruhsal hastalığı olan bireylere yönelik en köklü değişimi Fransız Doktor Philippe Pinel (1745-1826) gerçekleştirmiştir. Delilik ile şeytan arasında bir bağlantı olduğunu reddeden Pinel, ruhsal hastalıkların patogenezinin doğaüstü güçler veya kişilerin işlediği günahlarla ilgili olmadığını; ruhsal bozuklukların psikolojik, sosyal ya da genetik durumlar nedeniyle ortaya çıkabildiğini öne sürmüştür (Pinel 1806, Horwitz ve Grob 2011). Ayrıca ilk kez Paris hastanelerinde (1793) kırk 'deliyi' zincirlerden kendi elleriyle kurtaran Pinel, kliniklerde 'delileri zincirlerden kurtarma' hareketini başlatan hekim olarak öne çıkmıştır (Miles 1956, Taylan 2011). Ancak bu olayın üzerinden uzun yıllar geçmesine ve psikiyatri alanında birçok gelişme yaşanmasına rağmen ruhsal hastalara yönelik yalıtma ve kurumlara kapatma uygulamaları tamamıyla ortadan kalkmamıştır (Busch 2005).

Almanya'da Ruhsal Bozukluğu Olan Hastalara Yaklaşımlar

Almanya'da ruhsal hastalıklara yaklaşım konusunda öne çıkan önemli isimlerden biri "Almanya'nın Pinel'i" olarak tanınan Johann Christian Reil'dir (1759-1813) (Harms 1960, Ekmekçi 2018). 19. yüzyılın başlarında Reil, psikodinamiyi ön planda tutan holistik bir yaklaşım oluşturmuştur (Ekmekçi 2018). Ayrıca 1803 yılında çıkardığı "Rhapsodien über die Anwendung der syhischen Curmethode auf Geisteszerrütigen (Use of Psychological Treatment Methods in Mental Breakdown)" isimli eserinde moral terapiye benzer bir uygulama önermiştir (Binder ve ark. 2007). Bu öneriye göre hekim otoriter bir konuma getirilmekte ve hastanın sabit fikirleri telkin, canlandırma gibi tekniklerle ortadan kaldırılmaya çalışılmaktadır. Bunların yanı sıra Reil, hastalara yönelik olarak parmak uçlarına erimiş balmumu damlatılması, yılan balıklarıyla dolu olan havuza

daldırılması gibi uygulamalar da önermiştir (Macintyre ve Munro 2015, Ekmekçi 2018).

19. yüzyıl Almanya'sında psikiyatri alanında öne çıkan bir diğer isim Wilhelm Griesinger'dir (1817-1868). Ruhsal bozuklukların beyin patolojileri nedeniyle oluştuğunu öne süren Griesinger, bu bozuklukların sebeplerini bulabilmek için beyin dokusunda patolojik incelemelerin yapılması gerektiği görüşünü benimsemiştir (Marx 1972). Griesinger, günümüzde de kabul gören toplum temelli tedavi yaklaşımını savunarak ruhsal hastaların hastane veya bakım evlerinde uzun süreler boyunca tutulmasına karşı çıkmıştır. Bu doğrultuda hastaların bilhassa alevlenme dönemlerinde akıl hastanelerine getirilip uzman hekimler tarafından tedavi edilmeleri, daha sonra ise destekleyici bir sosyal çevre sağlanarak toplumsal alanda yaşayabilir hale gelmeleri için destek olunması gerektiğini belirtmiştir (Rössler ve ark. 1994, Ekmekçi 2018).

İngiltere'de Ruhsal Bozukluğu Olan Hastalara Yaklaşımlar

19. yüzyılda İngiltere'de görülen önemli gelişmelerden biri ruhsal bozukluğu olan hastalara uyguladıkları insanlık dışı yöntemlerle tanınan York akıl hastanesinin (The York Asylum) yerine York Treat kurumunun açılmasıdır. Bu kurumda Pinel'in yaklaşımı benimsenerek farklı yöntemler uygulanmıştır. York Treat'in başarılarını "Description of the Retreat: An Institution Near York for Insane Persons of the Society of Friends" başlığıyla hekim olmayıp akıl hastalarının bakım ve tedavisine büyük ilgi gösteren Samuel Tuke (1784-1857) kaleme almıştır (Raad ve Makari 2010). Tuke ruhsal hastalara yaklaşımda hekim otoritesine ve ilaçlara yeterince yer verilmediğini savunmuştur. Bu anlamda "York Treat" oluşumunun öne çıkan iki sonucu olduğu belirtilmektedir. Birincisi; ruhsal hastaların kurumlara kapatılmasını meşru hale getirmesi, ikincisi ise ruhsal bozuklukların tedavisinde hekimlerin güçlü şekilde rol almaları gerektiğini öne sürmesidir. Bunun yanı sıra Tuke, hastalar, hekimler ve bakıcıların birlikte yaşadığı; birlikte yemek yiyip sosyalleştikleri (Porter 1997) aile yaşamı modelini (Raad ve Makari 2010) benimsemiştir. Dönemin hekimleri ise Pinel'in önerdiği ahlaki tedavi yaklaşımının faydalarını görmüşlerdir ancak yine de ruhsal hastalıkların beyinden kaynaklanan organik nedenlere bağlı olduklarını savunmuşlardır. Bu bağlamda hastalıkların kendileri tarafından geliştirilen tıbbi yöntemlerle tedavi edilebileceğini savunmayı sürdürmüşlerdir (Ekmekçi 2018).

Hekimlerin bu görüşleri uygulamaya koyabilmeleri konusunda öne çıkan isimlerden biri John Conolly (1794-1866)'dir (Jones 1984). Conolly, Middlesex Hanwell'deki akıl hastanesinde yöneticilik yaptığı esnada Pinel'in önerdiği ahlaki tedavi yaklaşımını uygulamış ve başarı sağlamıştır. Bununla eşzamanlı olarak Avusturyalı Dr. Franz Joseph Gall (1758-1828) ve J.C. Spurzheim (1776-1832)'in geliştirdiği "Frenoloji" yaklaşımını da benimsemiştir. Frenoloji yaklaşımına göre beyin istek ve düşünceleri üreten, karakteri şekillendiren merkezdir ve beynin konfigürasyonu kişilik özelliklerini belirlemektedir (Zola-Morgan 1995, Ekmekçi 2018).

İngiltere’de yaşanan önemli gelişmelerden bir diğeri ise psikiyatrinin ayrı bir uzmanlık alanı olarak kabul edilmesidir. Bu olayda etkili olan en önemli öğeler arasında adli psikiyatri yer almıştır. Eski dönemlerden bu yana ruhsal bozukluğu olanların ceza ehliyeti olmadığına yönelik genel bir görüş benimsenmiştir (Coleman ve Davidson 1978, Ekmekçi 2018). Ancak bu durumun yasal geçerlilik kazanması İngiltere’de 1799 yılında Kral III. George’a düzenlenen suikast girişimiyle gerçekleşmiştir (Gutheil 2005). Olayda krala suikast düzenleyen James Hadfield akıl sağlığı yerinde olmadığı gerekçesiyle ceza almamıştır. Bunu takiben akli dengesi yerinde olmadığı öne sürülen Daniel M’Naghten’in Edward Drummond’u öldürmesi konusunun incelendiği davada, Lordlar Kamarası akıl sağlığı ve ceza ehliyeti gibi konularda yasal düzenleme yapılması talimatını vermiştir. Düzenleme, M’Naghten Yasası olarak anılmaktadır ve kısmi veya tam delilik durumu, sanıkta doğru ile yanlış ayırt etme yetisinin olup olmadığı, bu yeti var ise bile sanığın dürtüsel bozukluğu sebebiyle yapmaktan geri durmadığı yanlış davranışların yasal anlamda nasıl değerlendirileceği açıklanmaya çalışılmıştır (Coleman ve Davidson 1978, Macintyre ve Munro 2015, Ekmekçi 2018).

Bilimsel Gelişmeler Sonrasında Ruhsal Bozukluğu Olan Hastalara Yönelik Tutum ve Uygulamalar

Ruhsal bozukluğu olan hastalara yönelik uygulama ve tedavi yöntemlerini standardize etmede frenoloji ve ahlaki tedavi yaklaşımlarının yaygın olarak benimsenmesine rağmen başarılı olunamadığı görülmüştür (Esmer 2003, Demirci 2017). Öte yandan sayıları ve hasta kapasiteleri artmakta olan akıl hastanelerinin (Çetin 2015) insanlık dışı ve kalitesiz hizmet sunduğuna, hatta bazı kurumların insan haklarını ihlal ettiklerine dair iddialar ortaya çıkmıştır (Ekmekçi 2018). Bu dönemde kurumlar geleneksel ve yeni yaklaşımların birleşiminden oluşan farklı tedavi yöntemleri uygulamışlardır. Bir yandan sosyalizasyon ve uğraşı tedavileri gibi yöntemlerle kişiliğin gelişmesi ve değişmesi hedeflenmiş; diğer yandan elektroşok, kan alınması, soğuk banyo ve yalıtım gibi uygulamalar tedaviye dahil edilmiştir (Porter 1997).

Benzer dönemlerde Amerikalı Dr. Worthington Hooker (1806-1867) ilk kez ruhsal hastalara yaklaşım ve hasta hakları konularının ele alındığı “Physician and Patient (Hekim ve Hasta)” (1849) isimli çalışmasında ruh sağlığı etiği ve zorunlu yatışların tarihçesine önemli bir katkı sağlamıştır (Nesipoğlu 2015a). Hastaneye yatırılması için hastanın kendine ve çevresine zarar verme ve toplumsal huzuru bozma gibi davranışlarda bulunma durumlarında hekimlerin oluşturduğu bir kurul tarafından bilimsel çerçevede ve uzun süreli olarak incelenmesi gerektiğini belirten Hooker, adaletli bir karara ancak bu yolla ulaşılabileceğini ifade etmiştir (Hooker 1849).

Tarih boyunca ruhsal hastalara yönelik tutumlar açısından öne çıkan sorunlardan birinin de damgalama olduğu bilinmektedir (Avcil ve ark. 2016). Toplumdaki diğer insanlar tarafından anlamlandırılmayan, konuşmaları, düşünceleri ve hareketleriyle

toplum normlarına uymayan davranışlara sahip olan ruhsal hastaların, yaşadıkları çevre için tehlike oluşturdukları, diğerlerine zarar verecekleri düşünülmüştür (Özyiğit ve ark. 2004). Modern çağlara ulaşılmasına ve bilgi paylaşımının artmasına rağmen günümüzde hala tehlikeli ya da ne yapacakları belli olmayan kişiler oldukları yönünde algılarla ruhsal hastalara karşı damgalama tutumu sürdürülmektedir (Çam ve Çuhadar 2011, Avcil ve ark. 2016).

Psikiyatrinin geçmişine genel olarak bakıldığında ruhsal bozukluğu olan bireylere yönelik olarak farklı yaklaşım ve tedavi yöntemlerinin uygulandığı görülmektedir. Bu nedenle geçmişte psikiyatri alanındaki yaklaşım ve uygulamaların filmde somutlaştırıldıkları şekli ile sunulduğu bu derlemede “The Professor and Madman (Deli ve Dâhi)” filminin psikiyatrinin tarihi ve psikiyatrik tedaviler yönünden literatür bilgileri ışığında irdelenmesi amaçlanmıştır.

“The Professor and the Madman (Deli ve Dâhi)” Film İçeriği

Simon Winchester’in 1998 yılında yayımlanan “The Surgeon of Crowthorne” adlı kitabından uyarlanan, yönetmenliğini Farhad Safinia’nın yaptığı “The Professor and The Madman (Deli ve Dâhi)” filmi 2019 yapımı, biyografi türünde bir dram filmidir. Başrollerinde Mel Gibson, Sean Penn, Natalie Dormer, Eddie Marsan gibi oyuncuların yer aldığı filmde 1857 yılında Oxford İngilizce Sözlüğü’nü oluşturma görevine başlayan Profesör Sir James Murray ile Broadmoor Cinayet Zanlıları Akıl ve Ruh Sağlığı Hastanesi’nde tedavi gören ve sözlüğe önemli katkılar sağlayan ‘deli’ bir cerrahın öyküsü sunulmaktadır (Beyazperde 2021, Psikoloji Kesitleri 2021).

Filmin ana karakterlerinden biri olan Mr. Murray Oxford İngilizce sözlüğünün yazımı için Oxford akademisyenleri tarafından kabul görülmesi tartışmalı olan bir karakteri yansıtmaktadır. Ancak birçok dil biliyor olması ve bilgi dağarcığının büyüklüğü, onun kabul edilmesini sağlar. Diğer bir ana karakter olan Dr. Minor ise ABD’de bir dönem askeri cerrah olarak görev yapmış ancak şu anda akıl sağlığı yerinde olmayan birini yansıtmaktadır. Sözlüğe olan yardımı hem sözlüğün oluşturulmasına katkı sağlar hem de Dr. Minor’ın kendi ruh sağlığı açısından iyileştirici etki yapar.

Film ile İlgili Bulgular

Broadmoor Cinayet Zanlıları Akıl ve Ruh Sağlığı Hastanesi

Filmin ilk sahnesi Dr. Minor’ın kendini takip ettiğinden şüphelendiği bir adamı öldürmesiyle başlar. Fakat öldürdüğü adam yanlış adamdır ve Dr. Minor bu durumu cinayeti işledikten hemen sonra fark eder. Adam öldürme gerekçesiyle mahkemeye çıkarılan Dr. Minor şu sözleri ifade eder: “Beni takip ediyorlar. Yüzünün sol tarafında yara izi olan bir adam, beni öldürmek istiyor. Ben Mr. Marrett’i o sanarak öldürdüm. Çok üzgünüm.” İfadesinden ve olayın akışından aslında onu kimsenin takip etmediği ve Dr. Minor’ın akıl hastası olduğu kanaatine varılarak cinayet zanlıları akıl hastanesine sevkinin uygun olacağına karar verilir. Tarihsel

açıdan bakıldığında adli psikiyatrinin özellikle İngiltere’de farklı yaklaşımlarla değerlendirildiği görülmektedir. Kral III. George’a suikast düzenleyen James Hadfield’in akli dengesinin yerinde olmaması gerekçesiyle ceza almaması (1799) bu durumun örnekleri arasındadır (Coleman ve Davidson 1978, Gutheil 2005, Ekmekçi 2018). “Deli ve Dâhi” filmi 1850’li yılların İngiltere’sini konu almaktadır ve ruhsal bozukluğu olan birine yaklaşımda direkt olarak hapsedilmek yerine akıl hastanesine sevk ediliyor olmasının yaklaşık 50 yıl önceki yaklaşım ile benzerlik gösterdiği görülmektedir. Ancak bahsedilen kurumun cinayet zanlılarına yönelik bir hastane olması dikkat edilmesi gereken bir unsurdur. Film içeriğinde dönemin suç işlemeksizin ruhsal hastalığı olan bireylere yaklaşımla ilgili bilgi olmaması nedeniyle cinayet zanlısı olan ruhsal hastalara yaklaşım bu kapsamda karşılaştırmalı olarak değerlendirilememektedir. Literatürde 19. yüzyılın ilk yarısına kadar olan dönemde ruhsal hastaların suçla karışmamış olsalar dahi hastanelere kapatıldıkları ve uzun süre buralarda tutuldukları belirtilmektedir (Bozan 2019). “Deli ve Dâhi” filminin sahnelendiği 19. yüzyılın ortaları döneminde ise suçla ilişkisi olmayan psikiyatrik hastalar ile ilgili olarak yalnızca atak/alevlenme döneminde hastaneye yatışların olması gerektiğine yönelik bir uygulamanın başlatıldığı bilinmektedir. Ancak hastaların sık ve kısa süreli yatışlarından sonra yaşam alanlarına döndüklerinde aynı belirtilerle tekrar hastaneye yatırıldıkları bir “döner kapı olgusu” ile karşı karşıya kalmıştır (Botha ve ark. 2010, Aydın ve ark. 2014). Filmde bu durumdan farklı olarak cinayet zanlısı olan ruhsal hastaların hiçbir şekilde kurumdan dışarı çıkarılmadıkları görülmektedir.

Bacağı Kesilen Gardiyan

Filmde gardiyanın bacağına tavandan inen parmaklığın düştüğü sahnede Dr. Minor gardiyanın bacağını kesmek suretiyle hayatını kurtarır. Bu olay sonrasında Broadmoor Cinayet Zanlıları Akıl ve Ruh Sağlığı Hastanesi idarecileri ona teşekkür edip bir isteği olup olmadığını sorarlar. Dr. Minor, maaşını öldürdüğü adamın ailesine vermek istediğini söyler ve gardiyanlardan Mr. Muncie bu isteğiyle ilgileneneğini içtenlikle belirtir. İlerleyen sahnelerde Dr. Minor’ın akıl hastanesinde kilitli tutulduğu günlerden biri gösterilmektedir. Duyduğu sesler nedeniyle odasının kapısından bakan Dr. Minor diğer hastalardan birinin kendine zarar vermiş olduğuna şahit olur ve orduda görev yaparken yüzüne ateşli demir bastırıldığı askeri hatırlayarak halüsinasyonları belirir. Halüsinasyonunda var olan kişiyle şiddetli bir kavgaya girer (!) ve yaralanır. Geçirdiği bu atak döneminde gardiyanı kurtarması olayının da etkisiyle hastanenin hekimleri tarafından saygı duyulmaya başlanan Dr. Minor’a, iyi hissetmesi için ‘evini hatırlatan konforun sunulması’ ve makul isteklerinin yerine getirilmesi teklif edilir. Kitaplarını, resim yapmak için malzemelerini ve silahını isteyen Dr. Minor’a silahı dışındaki istekleri sağlanır. Tarihsel süreçte akıl hastalarının isteklerini yerine getirmekle ilgili bir uygulamanın bulunmadığı görülmektedir. Özellikle 18. yüzyıla kadar akıl hastaneleri psikiyatri hastalarının tedavi edilemeyen hastalar olarak kabul edildikleri yerler olmuştur. Bunun tersine İslamiyet inanışın etkili olduğu yerlerde ruhsal hastalara hoşgörülle yaklaşılarak manevi tedaviler uygulanmıştır (Alataş ve ark. 2009, Bozan 2019).

Bu açıklamadan hareketle tarih boyunca psikiyatri hastalarına yönelik farklı tutumların olduğu, ancak hastaların istekleri doğrultusunda bir yaklaşım olup olmadığı bilgisinin alan yazına yansımadağı söylenebilir.

Gardiyanın bacağına demir parmaklığın düştüğü sahnede Dr. Minor’ın gardiyanı kurtarmasının sonucunda kendisine bir minnet duygusunun oluştuğu ve bu sebeple isteklerinin yerine getirildiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Onun “cerrah yüzbaşı” kimliği ve gardiyanın hayatını kurtarması, akıl hastanesi yetkilileri tarafından ödüllendirilir. Bu sayede Dr. Minor iyileşmesine yardım edecek uğraşları kendisi kazanır, başka bir deyişle hak etmiş olur. Bu durum -her ne kadar film diğer hastalara yönelik bilgi içermese de- diğer hastaların iyileşmelerine yönelik herhangi bir girişimin yapılmadığını ve onların isteklerine duyarsız kalındığını düşündürmektedir.

Atak Döneminin Ardından Dr. Minor’a Yapılan Muayene

Halüsinasyonunda var olan kişiyle kavga edip yaralanmasının sonrasında Dr. Minor’un Broadmoor Cinayet Zanlıları Akıl ve Ruh Sağlığı Hastanesi’nin yetkili hekimi tarafından muayene edilmesi sahnelenmektedir. Muayene esnasında yetkili hekim Dr. Brayne, Dr. Minor’ın odada yaşadıklarını sorgulamasıyla eş zamanlı olarak kafatası muayenesinden elde ettiği birtakım ölçümleri yardımcılara söyler. Yardımcılar, bu ölçümleri tuvalerde bulunan kafa resimlerinin üzerlerine not alırlar. Bu sahne 19. yüzyıl Avrupa’sında gündemde olan “Frenoloji” yaklaşımını düşündürmüştür. Frenoloji yaklaşımı beynin farklı karakteristik özellikleri içeren bölümlerin bir araya gelmesi ile meydana gelmiş bir yap-boz niteliğinde olduğunu öne sürmektedir (Zola-Morgan 1995). Frenolojiye göre beynin fiziksel biçimi ve hacmi yap-bozun parçalarının büyüklüğü ile ilişkilidir; kafatasındaki şekil, girinti ve tümseklere bakılarak, bölümlerin temsil ettiği karakteristik özelliklerin ne denli geliştiğini veya normalden sapma olup olmadığını anlamak mümkündür (Porter 1997). Sahnenin hemen sonrasındaki bölümde Dr. Brayne, Dr. Minor’ın çok zeki bir adam olduğunu, yaşadığı ruhsal bozuklukla baş edemediğine şaşırdığını ifade eder. Dr. Minor’ın cerrah bir yüzbaşı olduğunu biliyor olmasının yanında Dr. Brayne’nin bu yorumu kafatası ölçümlerine de dayanarak yaptığı düşünülmektedir.

İyileşme İsteği

Dr. Minor’un isteklerinden sonra odasına kitapları ve resim yapabilmesi için malzemeler getirilerek ortamı daha yaşanabilir hale dönüştürülür. Dr. Minor gardiyanların arkadaşlarını kurtarmasından dolayı teşekkür etmek için hediye ettikleri kitabın içinde “Oxford İngilizce Sözlüğü” nün yazılmasına katkıda bulunulması için düzenlenen mektubu görür ve mutlu olur. Sözlüğe katkıda bulunmak için gösterdiği çaba iyi hissetmesini sağlar ve titiz çalışmalarını artırarak sürdürür. Bu çalışmalar ve dolayısıyla dikkatini bir uğraş üzerinde yoğunlaştırması Dr. Minor’ın halüsinasyonlarının belirmemesini sağlar. Bu açıdan bakıldığında günümüzde uygulanan psikoterapilerin o dönemlerde uygulamadan ne kadar uzak olduğunu söylemek mümkündür. Dr. Minor aslında tedavisini kendisi bulmuştur. Bir amaç uğruna çalışması ve bu nedenle kitaplara yönelmesi onu

olumsuz ruh halinden uzaklaştırmıştır. İnsanların kitaplara yönelmesinin çok farklı nedenleri olabilir. Bu yönelmelerin nedenleri bazen yeni bilgiler edinmek bazense duygularına bir çıkış yolu bulmak, yüzleşmekten korktukları konularla baş edebilmek ve kişisel sorunlarına çözüm aramak olabilmektedir (Öner 2007). Dr. Minor kitaplara yönelerek halüsinasyonları ile baş etmiş olabilir. Nitekim bahçede Mrs. Marrett ile geçen bir konuşmalarında *“Okuduğum zaman beni kimse kovalamıyor, okuduğum zaman kovalayan benim”* der. Bu ifade ile Dr. Minor’ın kitaplara yönelmesinin iyileştirici bir etki yaptığı anlaşılmaktadır. Hatta Dr. Minor’ın iyileşmesine ihtimal vermeyen Dr. Brayne bile Dr. Minor’ın iyileşebileceğini ifade eder. Benzer şekilde Dr. Minor’ın resim yapmak için istediği malzemeleri elde ettiğinde istekle resimler yaptığı ve Mr. Muncie ile samimi bir diyalog kurduğu izlenmektedir. Gerek resim yapmayı istemesi gerekse resim yaparken gösterdiği istekli ve sevecen tavırları, bu uğraşın Dr. Minor’a iyi geldiğini yansıtmaktadır. Geçmişte psikiyatri hastalarına yönelik tedavi uygulamalarında uğraşı (Paterson 2008), sanat (Demirci 2017) ve müzik ile tedavi (Birkan 2014) gibi yöntemlerin kullanıldığı görülmektedir. Fakat bu sahnelerde Broadmoor Cinayet Zanlıları Akıl ve Ruh Sağlığı Hastanesi’nde hastaya iyi hissettiren etkinliklerin ciddi anlamda gözden kaçırıldığı izlenmektedir. Zira bu uğraşlar yalnızca Dr. Minor’a hak ettiği (!) için verilmiştir ve tekrar atak dönemine girdiğinde iyi hissettirecek alternatif etkinlikler oluşturulması söz konusu olmamıştır.

“Deli” ile Muhatap Olmak

Dr. Murray “Oxford İngilizce Sözlüğü” nün yazımı esnasında anlamlı katkıları olan Dr. Minor’ı ziyarete gittiğinde önce onu hastanenin müfettişi sanar. Ancak gerçeği öğrendiğinde ona duyduğu saygı değişmez. Dr. Murray’in yaşadığı dönemler dahil geçmişten günümüze toplumun akıl hastalarına karşı damgalayıcı tavırlar sergilediği bilinmektedir (Bilge ve Çam 2010, Nesipoğlu 2015a, Avcil ve ark. 2016). Foucault (2006) ‘deliliğin’ biçimlerinden birinin, ‘deli’nin içinde bulunduğu toplum tarafından yabancı olarak kabul edildiği bir bilinçlenmeyi işaret ettiğini belirtmektedir. Bu durumda ‘deli’ye ahlaki bir suçluluk yüklenmektedir ve ‘deli’ bir başkası, yabancı, dışlanan olarak belirlenmektedir (Foucault 2006). Zira Dr. Murray’in karısı Ada da durumu öğrendiğinde “bir deli” ile vakit geçirdiği için eşine hayli kızar. Ancak Dr. Murray eşini Dr. Minor’ın çok donanımlı biri olduğu konusunda ikna eder. Dr. Murray’in bir ‘deli’ye karşı gösterdiği olumlu tutum geçmişe ve günümüze örnek olmaktadır. Ancak günümüzde dahi görülme sıklığı fazla olan “damgalama” olgusunun o dönemlerde daha fazla olduğu filmde gösterilmektedir. Nitekim Oxford akademisyenleri bir ‘deli’nin bu önemli sözlüğe katkı yaptığını öğrendiklerinde Dr. Murray’i sözlüğün editörlüğünden men ederler.

“Daha yoğun ve deneysel tedavilerin vakti geldi.”

Dr. Minor, eşini yanlışlıkla öldürdüğü Mrs. Eliza Marrett ile birkaç kez görüşükten sonra duygusal bir temasa geçerek ancak Eliza’nın büyük kızının gösterdiği agresif tavır suçluluk duygusunun ortaya çıkmasına neden olur. Sonrasında Mrs. Marrett ile gizlice baş başa görüştürüldüğü sahne gösterilir. Bu

sahnede Mrs. Marrett Dr. Minor’ı öper; odasına döndüğünde Dr. Minor’ın suçluluk duyguları yoğunlaşır; halüsinasyonu yeniden belirir ve Dr. Minor kendine zarar verir. Bu durumda Dr. Brayne daha yoğun ve deneysel tedavilere başlayacağını Dr. Minor’a bildirir. Dr. Minor umarsızca tüm uygulamaları kabul ettiğini ifade eder. Sonrasında Dr. Brayne ekibiyle birlikte Dr. Minor’ın ilk haline dönmüş olan odasında birtakım tedavi (!) yöntemleri uygular. Korumalar tarafından kollarından sıkıca tutulan Dr. Minor, bir korumanın elini ağzına sokmasıyla kusturulur ve bu işlem defalarca kez tekrarlanır. Bu uygulamalar önceki yüzyılların psikiyatride toplum ve devlet adına ‘akılsız deliler’i kliniklere kapatma ve tedavi etme yetkisi verilmesini açıklamaktadır (Foucault 2006). Tarihsel sürece bakıldığında psikiyatri hastaları tedavi etmeye yönelik olarak parmak uçlarına erimiş balmumu damlatılması, yılan balıklarıyla dolu havuza daldırılması gibi uygulamaların da yapıldığı bilinmektedir (Macintyre ve Munro 2015, Ekmekçi 2018). Gereğesinin ne olduğu bilinmeyen bu ‘deneysel’ uygulama Dr. Minor’ı olduğundan daha kötü bir hale getirir ve iyileştirme amacından oldukça uzaktır. Geçmişte tecrit edilme, yakılma, zincire vurulma ve depo hastanelerde zorla tutulma (Nesipoğlu 2015a) gibi uygulamalara maruz kalan psikiyatri hastaları iyileşme adına yol alamamışlardır. Günümüzde ise insan haklarının önemsenmesi ve psikiyatrik hastaların iyileşebileceği görüşü bu durumu hastaların lehine çevirmiştir.

Dr. Minor’a Ziyaretler ve Filmin Sonu

Film boyunca Dr. Minor’ın Mrs. Marrett ve Dr. Murray tarafından çeşitli nedenlerle sıkça ziyaret edildiği izlenmektedir. İlk ziyaret Mrs. Marrett tarafından yapıldığında Dr. Minor’ın ellerinin kelepçeli olduğu görülür; ardından Dr. Murray’in aynı gün yaptığı ziyaret sahnelenir ve bu sahnede de Dr. Minor’ın ayaklarından zincirlenmiş olduğu gözlenir. İlerleyen ziyaretlerde ise zincir ya da kelepçenin olmadığı ancak daima hekim ya da gardiyanların eşliğinde ziyaret sağlandığı görülür. Psikiyatrinin tarihine bakıldığında geçmişte ruhsal bozukluğu olan bireylere yönelik olumsuz tutumlar ve farklı tedavi yaklaşımları ile ilgili bilginin yoğun olarak sunulduğu, ancak hastanın yakınları tarafından yapılan ziyaretler konusundaki bilgilerin alan yazına yansımada görülmemektedir. Filmde hastaya kelepçe ya da zincir takılması talimatının kim tarafından verildiği ya da hangi gerekçe ile yapıldığı açık olmamakla birlikte, yapılan ziyaretler de dahil Dr. Minor hakkındaki tüm kararların Dr. Brayne tarafından verildiği anlaşılmaktadır.

İlerleyen sahnelerde Dr. Brayne, Mrs. Marrett’e *“Bu duvarların arkasında dış dünyayla bağlantı kurduğunda daha hızlı iyileştirene inanıyorum”* der. Literatürde ruhsal hastaların bulunduğu kurumlarda sosyalizasyon yöntemiyle kişiliğin değişmesi ve gelişmesinin sağlanmaya çalışıldığı (Porter 1997) ifade edilmektedir. Dr. Brayne’in Dr. Minor’ın sosyalleşmesini sağlayarak daha hızlı iyileşebileceğini düşünmesi, literatürdeki dönemin ruhsal hastalar için sosyalizasyon görüşünü destekler niteliktedir. Bunun yanı sıra dönemin yaklaşımları arasında hastaların, hekimlerin ve bakıcıların birlikte yemek yiyip sosyalleştikleri bir yaklaşımın da gündemde olduğu görülmektedir

(Porter 1997). Ancak filmde sosyalleşme adına kurum içinde herhangi bir uygulamanın olmadığı izlenmektedir.

Filmin sonunda Dr. Minor'ın ABD'de şizofreni tanısı aldığı ve akıl hastalığından değil pnömoni hastalığından, evinde ve huzur içinde öldüğü belirtilmektedir. Alan yazında o dönemlerde ruhsal bozukluğu olan hastaların alevlenme döneminde tedavi edilmeleri; sonrasında ise destekleyici bir sosyal çevre sağlanarak toplumsal alanda yaşayabilmeleri için destek olunması gerektiği görüşü gündeme gelmiştir (Rössler ve ark. 1994, Ekmekçi 2018). Her ne kadar dönemin Broadmoor Cinayet Zanlıları Akıl ve Ruh Sağlığı Hastanesi tarafından 'kapatma' yönünde bir tutum izlenmeye çalışılsa da Dr. Murray'ın çetin uğraşlar sonucunda Dr. Minor'ı kurtarıp ülkesine gönderebildiği anlaşılmaktadır. Buradan psikiyatri hastalarının evlerinde, başka bir deyişle toplum içinde yaşayabilecekleri mesajını çıkarmak mümkündür ve bu çıkarsama alan yazındaki dönemin görüşleri ile örtüşmektedir.

Sonuç

Geçmişte ruhsal hastalara yönelik yaklaşımların günümüzden büyük ölçüde farklı olduğu görülmektedir. Tarihsel süreçte ruhsal bozukluğu olanların rızası olmaksızın kurumlara kapatılmalarının yıllarca sorgulanmadığı, hastalığın niteliği önemsenmeksizin hastaların izole edildiği görülmektedir. Bu yaklaşımın dayandığı görüş genellikle hastaların verebileceği zararlardan hem hastanın kendisini hem de toplumu koruma düşüncesi olmuştur (Nesipoğlu 2015a). Psikiyatri; hastaların diri halde yakılması, hapsedilmesi, toplumdaki dışlanması gibi uygulamalardan frenoloji, ahlaki tedavi yöntemi gibi yaklaşımlara uzanan tarihsel bir sürece sahiptir. Özellikle 19. yüzyılda ruhsal bozuklukların nedenlerine ilişkin teolojik ve doğaüstü inançlar yerini organik ve biyolojik görüşlere bırakmaya başlamıştır. Ruhsal bozukluklar inme, epilepsi gibi organik temelli hastalıklarla aynı kategoride değerlendirilmeye başlanmıştır. Dolayısıyla bu durum ruhsal bozukluklara yönelik tedavi görüşlerini etkilemiş, psikiyatrik hastalarla kurulan iletişime önem veren, hastaların insanlık onuruna saygı gösteren yaklaşımların başladığı bir dönem ortaya çıkmıştır (Ekmekçi 2018).

Bu derlemede psikiyatrinin tarihi ve psikiyatrik tedaviler konuları "The Professor and the Madman (Deli ve Dâhi)" filmi üzerinden incelenmiştir. Zeki bir akıl hastasının Oxford İngilizce Sözlüğü gibi önemli bir esere büyük katkılar sağlayabileceği gösterilirken dönemin akıl hastalarına karşı olan tutumlarını da aktaran film, psikiyatrinin tarihi ve psikiyatrik tedaviler açısından birtakım olguların somutlaştırılmasını sağlamaktadır.

Psikiyatrik hastalara yönelik yaklaşımların geçmişten günümüze kadar olan değişim sürecini bilmek, bu alandaki eksik/hatalı uygulamaları ve bakış açılarını fark etmek açısından önemlidir. Bu farkındalık sayesinde günümüzdeki psikiyatrik uygulama ve görüşlerin hem toplum hem de psikiyatri alanındaki profesyoneller tarafından ruhsal hastaların lehine daha fazla geliştirilebileceği düşünülmektedir. Geçmişte olan psikiyatrik uygulamaların görsel olarak sunulmuş olması açısından "Deli ve Dâhi" filminin psikiyatri alanındaki sağlık profesyonellerine,

bu alanda öğrenim gören öğrencilere ve bu alana ilgi duyanlara önerilmesi tavsiye edilmektedir. Gelecekte yapılacak çalışmalarda geçmişte psikiyatrideki uygulama ve yaklaşımlarla ilgili olduğu düşünülen 1975 yapımı "Guguk Kuşu", 2010 yapımı "Zindan Adası" ve 2017 yapımı "55 Steps (Eleanor ve Colette)" filmlerinin incelenmesinin literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Farklı bakış açılarıyla yorumlanmaya açık olan "Deli ve Dâhi" filminin psikiyatride ilgili olan farklı konular bağlamında ele alınması da mümkündür. Bu anlamda iyileşme, damgalama, travma, suçluluk, affetme kavramlarının yanı sıra günümüz psikiyatri alanında kullanılan DSM-5 (Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders-5) kapsamında film sahneleri üzerinden literatür bilgileri ışığında tartışılabilirliği öngörülmekte ve önerilmektedir.

Yazarların Katkıları: Yazarlar çalışmaya önemli bir bilimsel katkı sağladıklarını ve makalenin hazırlanmasında veya gözden geçirilmesinde yardımcı olduklarını kabul etmiştir.

Danışman Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazarlar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Not: Bu film analizi Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Doktora Programının Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Dersinin Uygulanması kapsamında yapılmıştır.

Authors Contributions: The authors attest that they have made an important scientific contribution to the study and have assisted with the drafting or revising of the manuscript.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: No conflict of interest was declared by the authors.

Financial Disclosure: The authors declared that this study has received no financial support.

Acknowledgement: This film analysis was made within the scope of the Psychiatric Nursing Course of Aydın Adnan Menderes University Health Sciences Institute Mental Health and Diseases Nursing Doctorate Program.

Kaynaklar

Abay AR, Gölgeçen Y (2018) Psikiyatrik sosyal hizmet- koruyucu, tedavi edici ve rehabilite edici ruh sağlığı alanında sosyal çalışmacıların rolü. OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi, 9:2147-2185.

Alataş G, Karaoğlan A, Arslan M, Yanık M (2009) Toplum temelli ruh sağlığı modeli ve Türkiye'de toplum ruh sağlığı merkezleri projesi. Noro Psikiyatri Ars, 46:25-29.

Arslantaş H (2015) Ruh sağlığı ve psikiyatri hemşireliğinde etik konular, kodlar ve standartlar. Psikiyatri Hemşireliği Dergisi, 6:47-56.

Arslantaş H (2018) Toplum ruh sağlığında etik konular. In Toplum Ruh Sağlığı Hemşireliği (Ed G Ünsal Barlas):20-28. Ankara, Türkiye Klinikleri.

Atasoy AD (2013) Sinema ve televizyonda görsel haz ve sinemasal çözümlemeler. The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication -TOJDAC, 3:18-25.

Avcil C, Bulut H, Sayar GH (2016) Psikiyatrik hastalıklar ve damgalama. Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2:175-202.

Aydın E, Tabo A, Karamustafalıoğlu O, Alataş G, Yiğit S, Aydın E et al. (2014) Döner kapı olgusu: toplum temelli ruh sağlığı hizmet modeline geçişin psikiyatri servisine yatış üzerine etkisi. Anadolu Psikiyatri Derg, 15:185-191.

- Başar K (2019) Psikiyatri ve yapısal yetkinlik: sağlık eşitsizlikleri karşısında hekimin görevleri. *Türk Psikiyatri Derg*, 30:A5-A6.
- Baysan Arabacı L, Mutlu E (2018) Etik ilkeler ışığında geçmişten günümüze psikiyatri. *Türkiye Klinikleri J Med Ethics*, 26:148-155.
- Becerikli R, Boz M (2019) Kelebekler filminin “travma” ve “yas” bağlamında incelenmesi. *Sinecine*, 10:341-367.
- Bekiroğlu S, Attepe Özden S (2021) Türkiye’de ağır ruhsal hastalığa sahip bireylere ve ailelerine yönelik psikososyal müdahaleler: sistematik bir inceleme. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 13:52-76.
- Beyazperde (2021) Deli ve dahi. <https://www.beyazperde.com/filmler/film-249264/> (Accessed 09.11.2021)
- Bhugra D (2003) Teaching psychiatry through cinema. *Psychiatr Bull*, 27:429-430.
- Bilge A, Çam O (2010) Ruhsal hastalığa yönelik damgalama ile mücadele. *TAF Prev Med Bull*, 9:71-78.
- Bilici R, Sercan M, Tufan E (2013) Psikiyatri kliniklerinde yalıtım ve bağlama uygulamaları. *Dusunen Adam*, 26:80-88.
- Binder DK, Schaller K, Clusmann H (2007) The seminal contributions of Johann-Christian Reil to anatomy, physiology, and psychiatry. *Neurosurgery*, 61:1091-1096.
- Birkan I (2014) Müzikle tedavi, tarihi gelişimi ve uygulamaları. *Ankara Akupunktur ve Tamamlayıcı Tıp Dergisi*, 1:37-49.
- Botha UA, Koen L, Joska JA, Parker JS, Horn N, Hering LM et al. (2010) The revolving door phenomenon in psychiatry: comparing low-frequency and high-frequency users of psychiatric inpatient services in a developing country. *Soc Psychiatry Psychiatr Epidemiol*, 45:461-468.
- Bozan M (2019) Toplum ruh sağlığı merkezinden hizmet alanların içselleştirilmiş damgalanma ve sosyal işlevsellik durumlarının incelenmesi: Eskişehir örneği (Yüksek lisans tezi). Ankara, Hacettepe Üniversitesi.
- Bozkurt Avcı İ (2016) Jean-Paul Sartre’in varoluşçu düşüncesinin izlerini modern sinemada aramak: Çölde Çay filmi. *Selçuk İletişim*, 9:321-342.
- Busch AB (2005) Special Section on seclusion and restraint: introduction to the special section. *Psychiatr Serv*, 56:1104-1104.
- Coleman AH, Davidson AT (1978) M’Naghten rule: the right or wrong of criminal law. *J Natl Med Assoc*, 70:599.
- Çam O, Çuhadar D (2011) Ruhsal hastalığa sahip bireylerde damgalama süreci ve içselleştirilmiş damgalama. *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi*, 2:136-140.
- Çetin M (2015) Şizofreni tedavisi: geçmiş, bugün ve gelecek. *Klinik Psikofarmakol Bult*, 25:95-99.
- Dave S, Tandon K (2011) Cinemedication in psychiatry. *Adv Psychiatr Treat*, 17:301-308.
- Demirci OO (2017) Ergoterapi: geleceğin mesleği olabilecek bir meslek alanı. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 20:59-65.
- Ekmekçi PE (2018) Psikiyatri tarihinde bir dönüm noktası: 19. yüzyılda Avrupa’daki gelişmeler ve etkileri. *Türkiye Klinikleri J Med Ethics*, 26:77-85.
- Esmer E (2003) Şizofrenlerin sözlü anlatı metinlerinin çözümlenmesi (Yüksek lisans tezi). Ankara, Ankara Üniversitesi.
- Foucault M (2006) *Deliliğin Tarihi*, 4th ed. (Çeviri Ed. MA Kılıçbay) Ankara, İmge Kitabevi.
- Gözütok TT (2019) Türkiye’ye psikiyatrinin girişi ve ilk eserler (Doktora tezi). Ankara, Ankara Üniversitesi.
- Gramaglia C, Jona A, Imperatori F, Zeppegno P (2013) Cinema in the training of psychiatry residents: focus on helping relationships. *BMC Med Educ*, 13:1-6.
- Gutheil TG (2005) The history of forensic psychiatry. *J Am Acad Psychiatry Law*, 33:259-262.
- Gül KN, Şen AT, Canbolat F (2021) “Behzat Ç.: Seni Kalbime Gömdüm” filminin psikopatoloji ve nesne ilişkileri temelinde incelenmesi. *Ayna Klinik Psikoloji Dergisi*, 8:126-142.
- Gülüm İV (2015) Psikoterapinin yarıda bırakılması (PYB) ve terapötik ittifakın niteliksel olarak incelenmesi: seans içi hasta-terapist etkileşimleri ile PYB’yi öngörebilmek mümkün mü? (Doktora tezi). Ankara, Hacettepe Üniversitesi.
- Güven E (2021) Sağlık hizmetleri ve ruhsal hastalıklarda hizmet modelleri: bir uygulama. *Uluslararası Sağlık Yönetimi ve Stratejileri Araştırma Dergisi*, 7:75-90.
- Harms E (1960) Johann Christian Reil 1759–1813. *Am J Psychiatry*, 116:1037–1039.
- Hatunoğlu A (2019) Psikoloji biliminin kökenini anlamak açısından ortaçağ ve rönesans Avrupası ile Türk- İslam medeniyetinin bakış açısının karşılaştırılması. *ASOS Journal*, 7:119-129.
- Hooker W (1849) *Physician and Patient*. New York, Baker and Scribner.
- Horwitz AV, Grob GN (2011) The checkered history of American psychiatric epidemiology. *Milbank Q*, 89:628-657.
- Jones K (1984) Robert Gardiner Hill and the non-restraint movement. *Can J Psychiatry*, 29:121–124.
- Kağnıcı DY (2015) Psikolojik danışman eğitiminde cinsel yönelim olgusunun irdelenmesi: Benim
- Çocuğum filmi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 5:83-95.
- Kılıçbay MA (1993) *Sunuş*. In *Deliliğin Tarihi*, 4th ed. (Ed M Foucault):7-15. Ankara, İmge Kitabevi.
- Kurt A (2020) Betty Blue filminin sınırdaki kişilik bozukluğu çerçevesinde değerlendirilmesi. *Kriz Dergisi*, 28:151-168.
- Mercan T (2019) Antik kaynaklar ve arkeolojik kanıtlar ışığında antik Yunan ve Roma’da ruh hastalıkları (Yüksel lisans tezi). Bursa, Uludağ Üniversitesi.
- Macintyre I, Munro A (2015) The Monro dynasty and their treatment of madness in London. *Neurosciences and History*, 3:116-124.
- Marx OM (1972) Wilhelm Griesinger and the history of psychiatry: a reassessment. *Bull Hist Med*, 46:519-544.
- Miles WR (1956) Cemiyet ve devlet hizmetinde psikoloji (Çeviri B Birand). *Psikoloji Çalışmaları*, 1:144-157.
- Nesipoğlu G (2015a) Psikiyatri hastalarının “zorunlu yatış”ından doğan etik sorunlar ve bu sorunların klinik etik kapsamında değerlendirilmesi (Yüksek lisans tezi). İstanbul, İstanbul Üniversitesi.
- Nesipoğlu G (2015b) “Günahkâr”dan “hastay”a evrilen algıyla şekillenen zorunlu yatışın tarihsel yolculuğuna genel bakış. *Yeni Tıp Tarihi Araştırmaları*, 19:61-73.
- Öner U (2007) *Bibliyoterapi*. Cankaya University Journal of Arts and Sciences, 1:133-150. Öztürk MO (2016) *Psikanaliz ve Psikoterapi*. Ankara, Türkiye Psikiyatri Derneği Yayınları.
- Öztürk O, Uluşahin A (2011) *Ruh Sağlığı ve Bozuklukları*, 11st ed. Ankara, Nobel Tıp Kitapevleri.
- Öztürk S (2018) Psikiyatri kliniklerindeki sağlık çalışanlarının ve hastaların terapötik ortam algıları (Yüksek lisans tezi). Ankara, Hacettepe Üniversitesi.
- Özyiğit Ş, Savaş HA, Ersoy MA, Yüce S, Tutkun H, Sertbaş G (2004) Hemşirelerin ve hemşirelik öğrencilerinin şizofreniye ilişkin tutumları. *Yeni Symposium*, 42:105-112.

Paterson CF (2008) A short history of occupational therapy in psychiatry. In *Occupational Therapy and Mental Health*, 4th ed. (Eds J Creek, L Lougher):3-16. Philadelphia, Churchill Livingstone Elsevier.

Pinel P (1806) *Treatise on Insanity*. London, W. Todd.

Porter R (1997) *The Greatest Benefit to Mankind*. New York, W. W. Norton & Company.

Psikoloji Kesitleri (2021) Deli ve dahi. <https://psikolojikesitleri.com/2021/04/29/deli-ve-dahi/> (Accessed 09.11.2021)

Raad R, Makari G (2010) Samuel Tuke's description of the retreat. *Am J Psychiatry*, 167:898.

Rössler W, Riecher-Rössler A, Meise U (1994) Wilhelm Griesinger and the concept of community care in 19th-century Germany. *Hosp Community Psychiatry*, 45:818-822.

Sönmezsoy R (2016) Otomatik Portakal filmi ve kitabının antisosyal kişilik bozukluğu açısından incelenmesi. *Ayna Klinik Psikoloji Dergisi*, 3:26-35.

Taylan C (2011) *Gogol ve Bir Delinin Hatıra Defteri* (Yüksek lisans tezi). İstanbul, Bahçeşehir Üniversitesi.

Temel M (2021) '55 Steps' (Eleanor ve Colette) filmi üzerinden psikiyatri hemşireliğinde hasta hakları savunuculuğuna bir bakış. *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi*, 12:82-84.

Terzioğlu C, Eskiuyurt R, Özkan B (2017) Psikiyatri hemşireliği eğitiminde sinema filmi izletilmesi yöntemi ile öğrencilerin bakım uygulamalarındaki farkındalıklarının araştırılması. *Sağlık Bilimleri ve Meslekleri Dergisi*, 4:149-161.

Videbeck SL (2017) *Psychiatric-Mental Health Nursing*, 7th ed. Philadelphia, WoltersKluwer.

Zola-Morgan S (1995) Localization of brain function: the legacy of Franz Joseph Gall (1758- 1828). *Annu Rev Neurosci*, 18:359-383.